

Մ Ի Ո Ն

ԺԲ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1938

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ԹԻԻ 12

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ

Վերնագրիս վերջին բառը երկնի իմաստով ալ կրնայ առնուիլ, այսինքն թէ՛ արտաքին ծաւալումի և թէ՛ ներքին թափանցումի համար կատարուած աշխատութեանց նշանակութեամբ։

Առաջինը դասական հին իմաստն է, որ խորհիլ կուտայ քրիստոնէութեան կրօնատարածական այն ձեռնարկներուն վրայ, որոնք այնքան ոգևորեալ թափով կատարուեցան երբեմն, և այլ և այլ կերպերով կը շարունակուին ցարդ։ Երկրորդը, թերեւ աւելի այժմեան իմացումով, ուսուցումի և մտաւորական ու բարոյական զանազան կերպերով եղած այն աշխատանքն է, որ նպատակ ունի Աւետարանի հոգին մտցնել հաստատել քրիստոնէական կեանքի բոլոր մարզերէն ներս, անոր բոլոր կողմերուն վրայ, նորոգումի արիւն և սնունդ քալեցնելու համար արդէն տիրացուած մարմինի մը երակներուն մէջ։

Ոչ ոք կ'անգիտանայ թէ՛ ներկայիս շատ զովելի ճիգ մը կայ աւելի այս ուղղութեան վրայ լարելու համար քրիստոնէական գործունէութիւնը. արտաքին ծաւալումէն աւելի ներքին թափանցումի գործն է որ կարծես կը ձգտի հետզհետէ աւելի համազրակել եկեղեցւոյ իշխանութեան ուշադրութիւնը. աւելի պարզ՝ Աւետարանը օտարներուն մէջ քարոզելէ աւելի քրիստոնէաներուն մէջ ամրացնելու և պայծառացնելու հոգն է որ կ'իշխէ սիրտերուն վրայ։

Եկեղեցիէ եկեղեցի ուսկանուած մարդորսական տխուր շահատակութիւններուն չէ որ կ'անկարկենք այն նկատողութեամբ, այլ այն բարի ջանադրութեան զոր եկեղեցիներէն ոմանք մասնաւորապէս կ'ընեն, և զոր երանի թէ՛ ամէնքն ալ ընէին առաւելագոյն չափով, իւրաքանչիւրը իր հօտին աւելի կենդանի հաղորդութեամբ իւրացնել տալու համար Աւետարանի բարոյականը։

Ո՛չ միայն զեղեցիկ և արդար, այլ նաև, պէտք է աւելցնել իսկոյն, զերազանցապէս գործնական լինելու առաւելութիւնը ունի արտաքին առաքելութեանէն աւելի ներքին առաքելութեան կարևորութիւնը տալու այս մտածումը. այնու զի ներքինը ոչ միայն իրեն համար սահմանուած դերը այլ և միւսէն՝ արտաքին առաքելութեանէն սպասուածն ալ կը կատարէ նկատելի չափով մը, քանի որ կրօնքի մը տարածման համար չի կրնար ըլլալ որ և է ուրիշ լաւագոյն յան-

ձնարարութիւն մը քան զայն դաւանողներուն կեանքին եւ նկարագրին համապատասխանութիւնը այդ կրօնքին ոգւոյն և բարոյականին:

Միտքս կուգայ այն վրդովիչ գայթակղութիւնը զոր մեծ պատերազմին սկիզբը Հնդկաստանի ոչ քրիստոնեաները զգացին ինքզինքը Վերիոյ և խաղաղութեան դրութիւնը յայտարարող կրօնքին հետևող ազգերուն միջև իրականացած զարհուրելի եղբայրասպանութեան առջև: — Ձեռք կրնար հիմակ ըսել թէ այն ատեն այդ տեսակէտով ո՞րքան օգտակար կըցան ըլլալ Կալկաթայի անկիւքան մետրապոլիտին կարգադրած բանախօսութիւններուն շարքը: Բայց սա՛ է ստոյգ թէ խռովքին տուած ցնցումը թեթև չեղաւ, և հինտու մտաւորականութիւնը չի կըցաւ քրիստոնէական բարոյականին դէմ զգացած դառնութիւնը անզգալի դարձնել քուարկուած բառերու տակ:

Անպատճառ հարկ չկայ սակայն մեծ դէպքերու լոյսին տակ պարզուած իրականութեան վճիռին սպասելու: Բարոյականը բարոյական ու գիտութիւնը գիտութիւն է փոքրիկ իրողութիւններուն մէջ ևս. նոյն օրէնքով չէ՞ որ կ'աճին ու կը մեռնին ինչպէս խոտի ծղօտը նոյնպէս և մեծ ծառերը. ու օտարին զգացողութիւնը որ շատ աւելի նուրբ է մեր քրիստոնէական կեանքին մէջ երեւան եկած տկարութեանց առջև՝ աւելի քան թերևս նոյն ինքն մեր խղճմտանքը, աւտոնցմէ՛ է որ յաճախ կ'ազդուի, մեր կրօնքին արժէքին վերաբերմամբ դատումներ ընելու համար:

Ինչ որ ներսէն կը սկսի՝ միշտ աւելի հարազատ է եւ ուժեղ, աճող մնալ քանդող մնալ: Ներքին զարգացումն է յառաջդիմութեան բուն սկիզբը. իսկ ներքին խանգարումը՝ կործանումին սկզբնաւորութիւնն է անվերջալ: Այս պատճառաւ ներքին շինութեան ընծայուած հոգածութիւնը անառարկելիօրէն աւելի կարևոր է և փրկարար:

*

Ու այդ հոգածութեան անհրաժեշտութիւնը ճշող պէտքի մը աստիճանին է հասած այժմ մասնաւանդ քրիստոնէական կեանքին մէջ:

Աւետարանը քարոզուած է ընդ ամենայն աշխարհ, ոչ ոք կրնայ ուրանալ ասիկա: Մարդկութիւնը, թէև դեռ մեծ մասամբ քրիստոնէութեան շրջանակէն դուրս է վիճակադրօրէն, յընդհանուրն անոր ազդեցութեան ներքեւ կ'ապրի, քանի որ աշխարհը վարող ոյժը ու է ուրիշ կրօնքէ աւելի քրիստոնէութեան ոգիէն է ներշնչուած: Ոչ ոք պիտի համարձակէր չխոստովանիլ այս ճշմարտութիւնը:

Բայց սա՛ ևս է ճշմարիտ, եւ անմերժելիօրէն, թէ հեթանոսութիւնը, այսինքն չքրիստոնեայ հոգին, ոչ միայն չէ մեռած դեռ, թէ՛ իբրև կրօնք և թէ՛ իբրև բարոյական մասնաւանդ, այլ և իր ազդեցութիւնը զանազան ճամբաներով կը մտցնէ ան միշտ քրիստոնէական կեանքէն և բարքերէն ներս:

Խոշորացոյց գործիքներու պէտք չկայ՝ տեսնելու համար այս իրողութիւնը և հաստատելու համար զայն: Պարագանք կան դժբախտաբար, ուր շօշափելի ըլլալու աստիճան թանձրացած է ան մեր կեանքի բոլոր դիժերուն վրայ. ու անոնք որ, գիտութեամբ կամ յանգէտս, կը փոխադրեն այդ պղտոր ներգործութիւնները մեր կեանքէն ներս, անոնք են ընդհանրապէս որոնք ձայն կը բարձրացնեն յանուն իբրև թէ բարձր գաղափարներու և զգացումներու:

Մեր միտքը, այս բառերուն հետ, կ'երթայ ո՛չ թէ նախկին հեթանոս

ժամանակներէ փոխանցուած փիլիսոփայութեան, արուեստի եւ քաղաքակրթական այն կարգ մը նշմարներուն, որոնք սկիզբէն իսկ մուտ գործեցին Աւետարանի հովանիին տակ ծաղկող ընկերութիւններու կեանքին մէջ, որովհետեւ քրիստոնէութիւնը առաջին օրէն հաշտ աշըով նայեցաւ անոնց, նկատելով զանոնք իբրեւ աստուածային յայտնութեան լոյսէն հնութեան խաւարին մէջ ցօղուած նշոյլներ, այլ հետզհետէ աւելի այժմէականացած այն ազդեցութիւններուն, որոնք յաճախ գեղեցիկ անուններու տակ ծածկուած անմաքուր խողովակներէ կը հոսին մեր կեանքին մէջ, հետզհետէ միշտ աւելի եղծելու եւ աւերելու համար հոն ամէն ինչ որ քրիստոնէական է եւ Աւետարանի բարոյականով վաղուց նուիրագործուած :

Հեթանոսութիւնն է որ այսպէս, տակաւ առ տակաւ, անաղմուկ բայց իրապէս ներս կը խուժէ մեր մտածողութեան, մեր զգալու եղանակներուն, արուեստի ճաշակներուն, մեր գրականութեան, մեր իրաւական ըմբռնումներուն, կրօնական կենցաղին, բայց մասնաւոր մեր ընկերային եւ աւելի ևս մեր ընտանեկան բարքերուն մէջ, ուր այսօր «ի Գրիստոս եւ յեկեղեցի» խորհուրդին օրինակովը սրբացած ամուսնական կեանքին ահա օրէ օր աւելի խոժոռ կը նային ընթացիկ բարոյականի երևոյթները :

Ի՞նչ կ'արժէ Աւետարանի արտաքին ծաւալումը, երբ իրեն պիտի յաջորդէ ներքին փտախառնորումը . ինչի՞ կրնայ ծառայել քրիստոնէութեան աւնունը, եթէ անիկա պիտի նմանի լոկ պիտակի մը (*étiquette*), սխալ փակցուած՝ սրուակի մը վրայ, որուն պարունակած հեղուկը չէ այն ինչ որ կը ցուցնէ վրայի գիրը :

Ո՛րչափ աւելի խորինք այս հարցին վրայ, այնքան աւելի ստիպողական պիտի զգանք ներքին առաքելութեան հարկը :

Առաքելութիւն՝ տուններէ, դպրոցներէ, ընկերային ակումբներէ, զրական եւ իմաստասիրական խմբումներէ, ամէն կարգի հաւաքումներէ եւ ընկերակցութիւններէ ներս, ուր կեանքը կ'եռայ, եւ ուր խմորումի ամէն պահ կրնայ թուաւորման վտանգի յանգիլ ի վերջոյ :

Ներքին առաքելութիւն, ներքին թափանցումի ճիգ այս բոլոր պատահականութեանց առթիւ . իր ասպարէզին զիտութեամբը եւ կոշումի գիտակցութեամբը լուսաւորուած հոգեւորականը պէտք է ինքզինքը նկատէ անքուն պահակ՝ հեթանոս ազդեցութիւններու վարակիչ ներգործութեանց դէմ, քրիստոնէական կեանքի բոլոր ճամբաներուն սկիզբը, Աւետարանէն հովանաւորուած ամէն տան զրան առջի եւ ու մանաւանդ սիրտբու մուտքին վրայ :

* * *

